

Kampen om historien. Passioneret bog om 1990ernes krig i Bosnien, som med rette har efterladt Europas politikere med dårlig samvittighed.

Et billede, en mand og en krig

AF BIRTE WEISS

Ed Vulliamy: *The War is Dead, Long Live the War*. 330 sider. 20 £. The Bodley Head.

Der er udkommet stabler af bøger om 1990ernes krig i Bosnien. Mange af dem pirker til den dårlige samvittighed hos europæiske politikere, der sagde alle de rigtige ting ved mindehøjtidelighederne i anledning af 50-året for jødernes holocaust, men affandt sig med, at fredelige folk i Bosnien på selv samme tid blev forfulgt, fordrevet, sendt i koncentrationslejr eller slået ihjel alene på grund af deres etniske tilhørsforhold. Bøgerne dækker hele spektret, krigsreportager, erindringer, digte, romaner, debatbøger, billedepos og videnskabelige værker. Også i bogverdenen er det krigen, som ikke vil dø.

Det er der god grund til. Bosnien er i dag et land, som er ved at drukne i tvetydighed. Krigen er slut, men der er kun fred i teknisk forstand. Staten Bosnien overlevede, men består reelt af to næsten lige store og politisk konkurrerende entiteter med så vidtgående beføjelser, at nødvendige overordnede beslutninger ofte smuldrer allerede på idéstadiet. Og den etniske (selv)bevidsthed blomstrer med næsten samme intensitet som i krigsårene, nu med den effekt, at mindretallene i mange byer og områder siver væk, hvis lejlighed byder sig. Folk flytter hen, hvor de kan slå sig til ro sammen med »deres egne«. Den dødelige etniske udrensning er blevet afløst af en frivillig.

Sådan er bagtæppet for Guardian-korrespondenten Ed Vulliamys nye Bosnien-bog *The War is Dead, Long Live the War*. Det var ham, der sammen med ITV-journalisten Penny Marchall i sommeren 1992 opdagede, at en del af de bosniske serberes såkaldte »opsamlingssteder for flygtninge« var lejre med massedrab, tortur og voldtægt. Deres reportager og billeder gik verden rundt og blev mødt med en blanding af forfærdelse og vantro. Kunne det virkelig passe, at de bosniske

Billedet af Fikret Alic, som gik verden rundt, og billedet var ikke snyd, sådan som det i årevis lykkedes vestlige, proserbiske meningsdannere at bilde offentligheden ind. Den hjemvendte flygtning Fikret Alic.

serberes leder, digterlægen Radovan Karadzic, som ved forhandlingsbordet forsikrede sin fredsvilje, havde skjulte koncentrationslejre? Var det mon ikke pressen, der overdrev? Kunne man for eksempel tro på billedet på forsiden af Time Magazine, der viser en ung, udmarvet mand (Fikret Alic, senere flygtning i Danmark) fotograferet bag pigtråd i Trnopolje-lejren, eller var det manipuleret?

Netop det billede har i to årtier forurennet debatten om de bosniske serberes bevislige, systematiske overgreb på deres muslimske bysbørn i Nordvestbosnien, og Vulliamy gør det til omdrejningspunktet i sin bog. Han vil vise, hvor sårbar sandheden og historieskrivningen efter en uforløst krig kan blive, når ikke blot aggressoren, men også det handlingslammede, internationale samfund skal retfærdiggøre deres reaktioner. Det er næppe heller galt gættet, at han med det fokus gerne endnu en gang vil genoprette sin krænkede, professionelle stolthed. Han har i forvejen rettens ord for, at billedet ikke var snyd, sådan som det i årevis lykkedes vestlige, proserbiske meningsdannere at bilde offentligheden ind. Det bredte sig fra tidsskriftet *Living Marxism* via internettet til toneangivende internationale

medier under overskriften »The Picture that Fooled the World«. Til sidst blev det ITV for meget, og gennem et sagsanlæg, som endte i den engelske højesteret, blev det slået fast, at det ikke var krigskorrespondenterne, men Radovan Karadzic, som snød verden. Der var noget at komme efter, sådan som det til overflod gradvis er blevet afdækket ved krigsforbryderdomstolen i Haag.

Ed Vulliamy og Penny Marchall har ikke grund til at dukke nakken. Deres reportage-rejse de første uger i august 1992 med afsløring af Bosniens mest morderiske fangelejr i Omarska-minen i Prijedor, den nærtliggende lejr i Keraterm og den mindre hårdhændede i og omkring skolen i Trnopolje har uden tvivl reddet mange liv. Offentliggørelsen af, hvad der gemte sig bag den neutrale betegnelse *transitlejre*, tvang Karadzic til at lukke de største og værste. Det skulle jo nødigt gå op for hans internationale forhandlingspartnere, at det for mange tusinde mennesker var transit til dødsriget.

The War is Dead, Long Live the War er både opmuntrende og nedslående læsning. Vulliamy fortæller, hvordan det er gået nøglepersonerne fra afsløringen af fangelejrene. Det nedslående

er, at stort set alle gerningsmænd benægter skyld og ansvar, uanset hvor mange troværdige vidner krigsforbryderdomstolen har kunnet stampe op. Det er en ekstra belastning for overleverne, som stadig mange år efter deres møde med den ultimative råhed bliver ramt af psykiske efterveer. Deres typiske spørgsmål er: Hvordan kan man forsones sig og tilgive mennesker, som ikke mener at have gjort noget galt?

Det opmuntrende er beretningerne om den styrke, der trods alt har gjort det muligt for en del af de interviewede at skabe sig en tålelig tilværelse i Bosnien, Tyskland, England, USA og Danmark. Det sidste er tilfældet for manden på det berømte billede fra fangelejren, Fikret Alic. Han kom til Danmark som flygtning, lærte dansk, fik arbejde på et nordjysk slagteri og blev senere truckfører i Sønderjylland, indtil han blev ramt af en arbejdsulykke.

Det ændrede hans kurs. Han vendte tilbage til Kozarac få kilometer fra fangelejrene, og når kræfterne og pengene har tilladt det, har han bygget på et hus, han gerne vil kalde *hjem*. Han siger, at her hører han til, ikke i et gråt, fugtigt Danmark, hvor folk er venlige, men lader sig styre af klokken. Og, ja, han har i modsætning til sin bror, der med femten års forsinkelse blev indhentet af krigstraumer, overlevet på grund af »dårlige vittigheder, som er mere bedrøvelige end sjove. Men jeg havde ikke klaret den, hvis ikke jeg havde lært at le«.

Bogens fortælleform er fragmentarisk og derfor en smule krævendende for læseren, hvis man ikke har læst hans første bog om Bosnien, *Helvedets forgård*. Men det betaler sig at hænge på, for ud over at være en storartet krigskorrespondent er Ed Vulliamy et passioneret menneske, der har fået Bosniens vanskæbne under huden.

20-året for krigen i Bosnien, som bragte 20.000 flygtninge til Danmark, bliver 9. maj markeret ved en offentlig heldags konference på Christiansborg. Arrangørerne er Europabevægelsen og den bosnisk-danske akademiske klub, BIHDAK.

I krig med Laura. Endelig en nærværende, velskrevet og stilsikker skildring af livet som dansk soldat.

»Danskerheld«

AF LOUISE WINDFELD-HØEBERG

Henriette E. Møller: *Danskerheld*. 272 sider. 300 kr. Gyldendal.

2-årige Laura går rundt i Randers og keder sig. Hun vil væk fra tipskuponer uden gevinster og fra halvtomme medicinglas og lun leverpostej og de kronisk mørke rum i forældrenes lejlighed, fordi morens migræne kræver det. Ro og mørke, altså.

Imponeret af de soldaterhistorier, som veninden Minnas kæreste, Peter, altid fortæller, melder hun sig til at aftjene værnepligt.

I Henriette E. Møllers tredje roman, *Danskerheld*, følger vi Laura videre til Irak i 2007, på hold 9. Det sidste danske hold, der skal lukke og slukke for den danske krigsindsats i landet. Det er som at komme til en fest, der har været i gang længe. For længe måske.

Henriette E. Møller har fortalt, at hun

indledningsvis personligt var modstander af den danske krigsindsats, men at hun har fået et mere nuanceret syn på sagen, efter hun har skrevet bogen. Intet er sort og hvidt. Det er snarere sandfarvet. Hedt. Tørt. Uudholdeligt og fuldkommen pragtfuldt på samme tid.

Romanen krydsklipper mellem Lauras barn-doms minder og tanker om dem derhjemme og så hendes hverdag i Irak med raketnedslag i lejren. Vejsidebomber. Den obligatoriske ked-somhed. Den kroniske stress. Små-forelskelser. Feltrationer. Burgere og baghold. Klamme toiletter. Og følelsen af at man sidder midt ude i ingenting og samtidig midt i det hele.

Maden er ikke noget at skrive hjem om. Det er materiellet heller ikke. Når man kan se frem til et halvt år i en PMV, der er 32 år, det vil sige ti år ældre end en selv, så griner man ikke.

Blandt andet derfor holder planerne kun lige til første møde med virkeligheden – i

gamle dage holdt de trods alt til første møde med fjenden. Og så er det godt, at man trods alt er beskyttet af sit »Danskerheld«, som er et begreb, der bruges af de britiske og amerikanske soldater, fordi de mener, at danskerne er beskyttet af et særligt held.

Laura har hjelmen og fragmentationsvesten liggende ved siden af sin seng, som bamserne da hun var lille, som værn mod trolde og raketnedslag.

Det er ventetiden, der er den værste. Giv mig hellere krig og kamp, det skærper sanserne, tænker hun. Men dette: Kedsomhed, gør mig blind.

Hjemme i Randers sidder den gravide hjer-teveninde Minna og venter på, at både Laura og kæresten Peter, der også er udsendt i Basra, og som Laura har forelsket sig i, skal komme hjem.

I Basra går Peter til gengæld rundt og nyder sin genvundne frihed. Frihed fra gravide

maver og vand i benene og fra debatter om Odder-barnevogn eller kombi. Frihed fra at skulle forholde sig til opvaskemaskiner, der lækker, og til »hvad skal vi have at spise i aften, skat?«

Henriette E. Møller beskriver hele udsendelsens dynamik. Fra afskeden, der er krigens forret, over den første usikre tid, hvor man flagrer rundt som de nye børn i klassen, til den svære orlov og så videre.

Møller har på flot vis indfanget tonen og holdningen hos soldaterne i Irak. Og det på trods af at hun aldrig selv har været hverken soldat eller i Irak. Der må ligge et imponerende researcharbejde bag *Danskerheld*.

Hendes roman om Laura, Peter og Minna er nærværende og til tider direkte rørende. Det er et stykke stilsikkert krigspoesi om hverdagen i ørkenen, fuld af indlevelse og en af de bedste skildringer af soldaterliv, der er udkommet på dansk i de seneste år.